

СТВОРЕННЯ ЦИФРОВОЇ КОНСТИТУЦІЇ ТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

РУДНИК Людмила Іванівна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права Факультету соціології та права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-2470-8660>

УДК 004:342.7:347.77

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2026.1.55>

У статті проаналізовано теоретико-правові засади цифрової трансформації в Україні та формування нової моделі взаємодії держави й громадян. Досліджено зміст цифровізації як стратегічного процесу, а також роль нормативно-правової бази у сферах електронного документообігу, ідентифікації та захисту даних.

Обґрунтовано концепцію «цифрової конституції» та виокремлено цифрові права людини як об'єкт правового захисту. Окрему увагу приділено цивільно-правовій відповідальності в IT-сфері та специфіці відшкодування шкоди в мережі. Виявлено проблеми правового регулювання, зокрема транснаціональний характер відносин, і доведено необхідність гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами.

Ключові слова: цифрова трансформація, цифрові права, цифрова конституція, цивільно-правова відповідальність, інформаційне право, електронні послуги, персональні дані, кібербезпека, інформаційні технології, інформація, цифровізація, IT-право, цифрова держава, правове регулювання.

Постановка проблеми

Стрімкий розвиток цифрових технологій та активне впровадження державної політики цифрової трансформації в Україні зумовлюють формування нової моделі суспільних відносин – «цифрової держави». Водночас наявна нормативно-правова база має фрагментарний характер і не в повній мірі відповідає динаміці розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Особливої актуальності набуває проблема належного правового забезпечення та захисту цифрових прав людини, а також визначення ефективних механізмів цивільно-правової відповідальності за їх порушення. Ускладнюють ситуацію транснаціональний характер IT-правовідносин, невизначеність правового статусу новітніх технологій (штучного інтелекту, блокчейну тощо) та відставання законодавства від технологічного прогресу. Це зумовлює необхідність систематизації інформаційного законодавства та формування концепції «цифрової конституції» як комплексної основи регулювання цифрових правовідносин.

Стан дослідження проблеми

Проблематика цифрової трансформації, цифрових прав та цивільно-правової відповідальності у сфері IT є предметом активних наукових досліджень як в Україні, так і за кордоном. Науковці зосереджують увагу на трансформації прав і свобод людини під впливом цифровізації, а також на необхідності адаптації правового регулювання до нових умов. У деяких працях обґрунтовується потреба комплексного підходу до забезпечення цифрових прав із урахуванням національного та європейського досвіду. Дослідження у сфері права на інформацію підкреслюють розширення можливостей його реалізації в цифровому середовищі, водночас акцентуючи на ускладненні правового регулювання.

Окремі науковці виділяють нову категорію «цифрових прав» (право на доступ до Інтернету, анонімність, право на забуття тощо), які активно розвиваються у праві ЄС. Водночас підкреслюється фрагментарність їх закріплення у національному законодавстві та необхідність його систематизації.

У сучасних дослідженнях також акцентується на викликах, пов'язаних із розвитком штучного інтелекту та глобалізацією ІТ-відносин, а також на необхідності гармонізації законодавства України із європейськими стандартами, зокрема GDPR.

Питання цивільно-правової відповідальності у цифровому середовищі розглядаються крізь призму відшкодування шкоди, захисту приватності та модернізації традиційних правових підходів.

Отже, попри значну кількість наукових праць, залишаються недостатньо дослідженими питання систематизації інформаційного законодавства, формування концепції «цифрової конституції» та вдосконалення механізмів цивільно-правової відповідальності у сфері ІТ.

Мета дослідження

Метою статті є комплексний аналіз правової природи цифрової трансформації та цифрових прав в Україні, а також визначення особливостей і ролі цивільно-правової відповідальності як механізму забезпечення їх реалізації та захисту в умовах формування концепції «цифрової конституції».

Завдання дослідження

Завдання дослідження полягають у аналізі теоретико-правових засад цифрової трансформації та визначенні сутності цифрових прав в умовах формування інформаційного суспільства. Також дослідження спрямоване на обґрунтування концепції «цифрової конституції» та з'ясування її ролі у забезпеченні прав і свобод людини в цифровому середовищі. Окремим завданням є визначення особливостей цивільно-правової відповідальності у сфері ІТ як механізму захисту цифрових прав.

Наукова новизна

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному підході до обґрунтування концепції «цифрової конституції» як фундаменту для захисту прав людини в цифрову епоху, а також охарактеризовано специфіку суб'єктів відповідальності в ІТ-сфері, включаючи державу як повноцінного учасника цифрових відносин в умовах «цифрової держави».

Виклад основного матеріалу дослідження

XXI століття неможливо уявити без широкого впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, які стали невід'ємною складовою повсякденного життя суспільства. Використання цифрових інструментів суттєво спрощує виконання як побутових, так і професійних завдань, забезпечує швидкий доступ до інформації, підвищує ефективність комунікації та сприяє розвитку електронної демократії. Для пересічного українця це проявляється у можливості отримання державних послуг онлайн, здійснення фінансових операцій у цифровому форматі, доступу до освітніх ресурсів та взаємодії з органами влади без необхідності фізичної присутності.

На сучасному етапі Україна небезпідставно визнається однією з держав-лідерів у сфері впровадження цифрових технологій та розвитку електронних послуг. Зокрема, це зумовлено активним розвитком цифрової інфраструктури, впровадженням інноваційних рішень у сфері публічного управління та створенням зручних сервісів для громадян і бізнесу. Важливим досягненням є формування цифрової екосистеми державних послуг, що забезпечує прозорість, доступність і оперативність їх надання.

Такі результати стали можливими завдяки послідовній та системній реалізації державної політики у сфері цифрової трансформації, яка охоплює модернізацію державного управління, розвиток електронного урядування, впровадження електронних реєстрів, а також інтеграцію цифрових технологій у різні сфери суспільного життя. Держава виступає ключовим суб'єктом цього процесу, визначаючи стра-

тегічні пріоритети, нормативно-правові за-сади та механізми впровадження цифрових рішень.

У контексті здійснення наукового до-слідження особливого значення набуває чітке визначення основних категорій і по-нять, що використовуються у відповідній сфері. Теоретична та практична цінність дослідження значною мірою залежить від коректності тлумачення базових термінів, а також їх відповідності законодавчо закрі-пленим дефініціям. Такий підхід дозволяє уникнути неоднозначності у трактуванні та забезпечує єдність наукового підходу.

Однією з ключових категорій, що по-требує належного наукового осмислення, є поняття «цифрова трансформація». Воно відображає комплексні та глибокі зміни у функціонуванні держави, економіки та су-спільства, що відбуваються під впливом циф-рових технологій. У широкому розумінні цифрова трансформація охоплює не лише впровадження технологічних рішень, але й зміну підходів до управління, організа-ції процесів, взаємодії між суб'єктами та формування нових моделей суспільних від-носин. Саме тому її дослідження потребує міждисциплінарного підходу та чіткого нормативно-правового визначення.

Влучним є узагальнене визначення, за-пропоноване Коломойцем Є. В., він пропо-нує розуміти «цифрову трансформацію» як стратегічний процес фундаментальних змін у бізнесі, що передбачає комплексне вико-ристання цифрових технологій та інновацій для підвищення ефективності, гнучкості та конкурентоспроможності, водночас пере-осмислюючи ціннісну пропозицію, корпо-ративну культуру та методи управління [1, с. 74]. З цього та інших визначень можна зробити висновок, що, переважно, цифро-ва трансформація стосується сфери бізнесу, а саме формування нових бізнес-моделей, процес змін у бізнес-процесах та ін.

Сама ж вищезгадана політика цифрової трансформації інституційно забезпечується діяльністю Міністерства цифрової транс-формації України, а також впроваджен-ням комплексних цифрових рішень, зо-крема єдиного порталу державних послуг Дія, який забезпечує інтегрований доступ

до публічних послуг і електронної іденти-фікації громадян. Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри) є цен-тральним органом виконавчої влади, діяль-ність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Мінцифри є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної ін-формаційної політики [2].

Портал Дія створений для забезпе-чення права кожного на доступ до елек-тронних публічних послуг, звернення до органів влади, здійснення електронної взаємодії та обміну документами, а також для підтримки освітніх, медичних і адмі-ністративних процесів через інтеграцію з державними інформаційними системами та реєстрами [3].

Дія використовується в декількох варі-аціях: портал – онлайн-сервіс державних послуг; застосунок – мобільний застосунок з електронними документами, та даними про людину з реєстрів; освіта – портал з онлайн-курсами; бізнес-портал з допомоги малому та середньому бізнесу; ЦНАПи; Дія Сіті – спеціальний правовий режим для ІТ-індустрії [4].

Основними нормативно-правовими ак-тами, на яких базується урегулювання від-носин в цій сфері є: Закони України «Про електронні довірчі послуги» (визначає прав-ові та організаційні засади електронної ідентифікації та надання електронних до-вірчих послуг, права та обов'язки суб'єктів відносин у сферах електронної ідентифі-кації та електронних довірчих послуг, по-рядок здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства у сфе-рах електронної ідентифікації та електро-нних довірчих послуг) [5], «Про електронні документи та електронний документообіг» (встановлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу та ви-користання електронних документів) [6], «Про захист персональних даних» (регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямова-ний на захист основоположних прав і сво-бод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку

з обробкою персональних даних, а також його норми поширюються на діяльність з обробки персональних даних, яка здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також на обробку персональних даних, що містяться у картотеці чи призначені до внесення до картотеки, із застосуванням неавтоматизованих засобів) [7], а також Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України (передбачає здійснення заходів щодо впровадження відповідних стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери та проекти цифровізації, стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій) [8].

Ще одним фактом, який підтверджує лідерство нашої держави є масштаб цифровізації, а також її стійкість та адаптивність в умовах криз, зокрема під час вторгнення РФ в Україну, оскільки цифрова інфраструктура забезпечила безперервність державного управління та доступ громадян до ключових сервісів навіть в умовах блекаутів, обстрілів та постійних кібератак на сайти органів державної влади. У сукупності ці аргументи свідчать про формування в Україні ефективної моделі «цифрової держави» – e-держави (e-state), яка досить вдало інтегрує технологічні інновації в реальне життя, забезпечує правове регулювання та орієнтацію на інформаційні потреби людини (як один із різновидів життєво важливих потреб).

На межі 2025-2026 років наша держава переходить в новий етап свого розвитку, коли цифрові звички, послуги, потребують оновлення нормативно-правової бази та її систематизації, а ці всі акти, в своїй сукупності, будуть собою становити т.зв. «цифрову конституцію».

Обґрунтовуючи необхідність систематизації та постійного оновлення інформаційного законодавства, варто зупинитися на наступних аспектах. Перш за все, відмічуй той факт, що традиційні (загальні) закони

почасти не «встигають» за швидкістю релізу апдейтів, пропозицій нових цифрових товарів та послуг (мобільні застосунки – Дія, хмарні сервіси, підписки на стрімінгові платформи, цифрові активи (NFT), онлайн-освітні курси, послуги штучного інтелекту та ін.).

Щодо цифрової Конституції, то, в загальному розумінні, вона не буде окремим документом (книжечкою), а являтиме собою низку основоположних принципів, які потрібно буде інтегрувати у національне правове поле. Такими принципами можуть бути: «держава в кишені» – визнання цифрового паспорта та підпису пріоритетними над паперовими (принцип Digital First); Інтернет-нейтральність – рівний доступ до мережі як невід’ємне право кожного українця та подолання цифрової нерівності; автоматизація справедливості – використання алгоритмів у держуправлінні лише за умови прозорості їхнього коду.

Оновлення у сфері використання цифрових технологій значною мірою впливає на розвиток конституційних прав людини, що формує необхідність доктринального переосмислення та оптимізації нормативного врегулювання. Поділяю наукову думку про те, що наразі існує необхідність виділення окремої групи «цифрових прав», до яких варто віднести: право на доступ до електронних пристроїв та телекомунікаційних мереж (Інтернет), право на захист персональних даних, право на інформаційне самовизначення (ідентифікацію), право на анонімність, право на забуття, право на вільну передачу та поширення інформації та ін. Проте необхідно зважати й на те, що в процесі реформування та здійснення конституційно-правової модернізації варто враховувати можливість та необхідність реалізації фундаментальних прав людини, які вже визначені в Конституції України, але реалізуються в умовах цифровізації. Оскільки цифрові права доволі складно обмежити внутрішньо-національними рамками, вважається, що правове регулювання має носити транснаціональний характер та регулюватись міжнародними актами. Зокрема, Європейською спільнотою вже розроблено Хартію цифрових прав, а також в

юридичній літературі висловлюються пропозиції щодо необхідності розробки та прийняття Цифрової Конституції. Але поки що не існує дієвого міжнародного акта, який враховував би усі аспекти реалізації та захисту цифрових прав людини [9, с. 130].

У Хартії цифрових прав ЄС закріплено 10 основних принципів, як рекомендації для діяльності членів Європейського парламенту, які можуть бути використані як дороговказ при оновленні інформаційного нормативно-правової бази України, деякі з них вже знайшли своє законодавче закріплення: сприяння прозорості, доступу до документів та участі громадян у процесі законотворчості; дотримання законодавства щодо захисту даних і приватності; захист необмеженого доступу до Інтернету та онлайн-сервісів; сприяння оновленню законодавства про авторське право; протистояння всеохоплюючим, неконтрольованим заходам спостереження; сприяння онлайн-анонімності та шифруванню; протидія приватизованому правозастосуванню поза межами закону (правові науковці визначають цю практику як: «випадки, коли приватні сторони (добровільно) вживають правоохоронних заходів» [10]); підтримка експортного контролю технологій спостереження та цензури; захист принципу багатостороннього управління (multistakeholderism); сприяння розвитку вільного програмного забезпечення (з відкритим кодом); захист демократії та верховенства права [11].

У праві Європейського Союзу цифрові права також активно формуються на базі Хартії основоположних прав Європейського Союзу (2000 р.), Загального регламенту про захист даних (GDPR, 2016 р.) та Декларації цифрових прав і принципів (2022 р.)

Конституція України 1996 року не містить терміну «цифрові права». Проте низка її статей фактично закладають підґрунтя для їх реалізації. Зокрема це: ст. 31 гарантує таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, що поширюється і на електронні комунікації; ст. 32 передбачає право на невтручання в особисте і сімейне життя та захист персональних даних; ст. 34 гарантує свободу

думки і слова, а також право на вільний збір, зберігання, використання та поширення інформації, що охоплює і цифрові канали комунікації [12, с. 270].

Цифрові права стають ключовим елементом системи прав і свобод громадян в сучасному інформаційному суспільстві. В Україні вони поки що закріплені фрагментарно, що ускладнює їх реалізацію та захист на практиці. Для вирішення цієї проблеми потрібно: прийняти окремий закон про цифрові права громадян; внести зміни до Конституції України, закріпивши основні цифрові права; підвищити цифрову грамотність населення; гармонізувати українське законодавство з правовими стандартами Європейського Союзу; розвинути інституційні механізми контролю та захисту прав у цифровому середовищі; посилювати кібербезпеку та технічні гарантії. Таким чином, забезпечення належного рівня правового регулювання цифрових прав є одним із ключових завдань сучасної української держави в умовах цифрової трансформації та європейської інтеграції [12, с. 272-273].

Стрімкий розвиток цифрових технологій і формування «цифрової держави» зумовлюють необхідність переосмислення традиційних правових інститутів, зокрема відповідальності за порушення прав у цифровому середовищі. Саме тут виникають нові форми взаємодії, обігу інформації та надання послуг, що потребують належного правового забезпечення.

Розвиток інформаційних технологій сприяє виникненню нових видів правопорушень (витік даних, зловживання цифровими активами, діяльність платформ), які не повною мірою охоплюються класичними підходами цивільного права. Це актуалізує дослідження особливостей цивільно-правової відповідальності у сфері ІТ як необхідної умови ефективного захисту цифрових прав.

Влучною є дефініція, запропонована Федоренко Т.В. та Садковським С.П. – «цивільно-правова відповідальність в інформаційній сфері» – реакція держави на досконале правопорушення залежно від тяжкості вчиненого, що має загальнообов'язковий і

примусовий характер [13, с. 83]. Із наведеної дефініції випливає, що цивільно-правова відповідальність у сфері інформаційних технологій має чітко виражений публічно-правовий вимір, оскільки її реалізація забезпечується державою через встановлені правові механізми захисту порушених прав. Вона не є виключно приватною ініціативою сторін, а виступає формою юридично обов'язкової реакції на правопорушення, що гарантує відновлення прав потерпілої особи.

Крім того, із цього визначення випливає принцип пропорційності відповідальності, відповідно до якого обсяг і характер заходів впливу залежать від тяжкості вчиненого правопорушення, масштабу завданої шкоди та наслідків для потерпілої сторони, що особливо актуально у сфері інформаційних технологій, де правопорушення можуть варіюватися від незначних порушень правил користування сервісами до масштабних витоків даних чи кіберінцидентів.

Також важливим є висновок про загальнообов'язковий характер такої відповідальності, що означає її поширення на всіх учасників цифрових правовідносин незалежно від їх статусу - як на приватних осіб, так і на суб'єктів господарювання чи державні органи. Відбувається процес формування єдиних стандартів правової поведінки у цифровому середовищі.

Примусовий характер відповідальності свідчить про те, що у разі невиконання обов'язку відшкодувати шкоду або усунути порушення, держава застосовує відповідні засоби впливу, включаючи судовий захист, примусове виконання рішень та інші юридичні інструменти. У підсумку це забезпечує ефективність правового регулювання інформаційної сфери та підвищує рівень довіри до цифрових технологій.

Порушення у сфері ІТ-права в межах приватноправових відносин – протиправна поведінка, що виражається в недотриманні або неналежному виконанні цивільно-правових інформаційних обов'язків чи у порушенні інформаційних прав, які закріплені в договірних положеннях та/або нормативно-правових актах, і яка спричиняє моральну та/або матеріальну шкоду, збитки

чи інші витрати. Однією з визначальних характеристик зобов'язань, що виникають із відшкодування шкоди, заподіяної в результаті ІТ-правопорушення, є їхня відновлювально-компенсаційна природа, що передбачає прагнення повернути особу до стану, в якому та перебувала до моменту вчинення правопорушення. У разі, якщо фактичне відновлення попереднього стану є неможливим, передбачено компенсування всіх завданих збитків у майновій формі з урахуванням характеру порушення та його наслідків у сфері інформаційних правовідносин [14, с. 293-294].

Цивільно-правова відповідальність може виникати із порушенням цивільних прав і зобов'язань, які мають безпосередню інформаційну залежність або об'єктом яких є інформація. Такі права й обов'язки, виходячи з їхньої інформаційної природи, сьогодні вже прийнято називати інформаційними правами й обов'язками. Слід звернути увагу на те, що «цивільне інформаційне право» та «цивільний інформаційний обов'язок» вітчизняним законодавством не визначаються, проте в основному акті цивільного законодавства України – Цивільному кодексі України – міститься низка положень, які фактично їх закріплюють, а для захисту цивільних інформаційних прав ще й встановлюються особливі засоби. При цьому цивільні права та відповідні їм обов'язки, зокрема в інформаційній сфері, не вичерпуються їхнім переліком, визначеним законодавством. Диспозитивність цивільних правовідносин зумовлює здатність особи (як фізичної, так і юридичної) мати цивільні права, які не встановлені Конституцією України та іншими актами законодавства, якщо вони не суперечать закону та моральним засадам суспільства (ст. 26, 91 ЦК України). Захисту на законних підставах підлягають всі цивільні права й інтереси особи (ст. 15, 16 ЦК України). Крім того, будь-яке суб'єктивне право однієї особи породжує відповідний обов'язок іншої особи (осіб), і навпаки [15].

Суб'єктами цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій виступає широке коло учасників цифрових правовідносин, діяльність яких пов'язана

зі створенням, функціонуванням та використанням інформаційних систем і сервісів. Насамперед до них належать розробники програмного забезпечення, які відповідають за якість, безпечність та належне функціонування створених ними продуктів [16].

У разі допущення помилок у кодї, вразливостей чи недоліків, що призвели до шкоди користувачам або третім особам, на них може покладатися обов'язок відшкодування збитків. Важливу роль також відіграють провайдери цифрових послуг і онлайн-платформ, які забезпечують розміщення, обробку та поширення інформації. Їх відповідальність може виникати у випадках неналежного контролю за контентом, порушення умов зберігання даних, витоку інформації або невиконання вимог законодавства щодо захисту персональних даних.

Окрему групу суб'єктів становлять користувачі цифрових сервісів, які можуть бути як потерпілими, так і правопорушниками. У разі поширення недостовірної інформації, порушення авторських прав, незаконного доступу до інформаційних ресурсів чи втручання в роботу систем вони також несуть цивільно-правову відповідальність за завдану шкоду. Водночас у сучасних умовах цифровізації держава також виступає особливим суб'єктом відповідальності, оскільки здійснює регуляторну функцію, забезпечує функціонування державних електронних сервісів та несе відповідальність за їхню надійність, безпеку і захист прав громадян у цифровому середовищі [17].

Об'єктом цивільних правопорушень у сфері інформаційних технологій є, передусім, інформація як особливе нематеріальне благо, що має економічну та соціальну цінність. До таких об'єктів належать персональні дані, конфіденційна інформація, цифрова ідентичність особи, результати інтелектуальної діяльності, а також інші види цифрового контенту [18]. Посягання на ці об'єкти може проявлятися у незаконному зборі, зберіганні, обробці або поширенні інформації, несанкціонованому доступі до облікових записів, крадіжці цифрових активів або використанні даних без згоди їхнього власника.

Шкода, завдана у сфері інформаційних технологій, може мати як майновий, так і немайновий характер. Майнова шкода виражається у прямих збитках (наприклад, втрата коштів через кібератаки, шахрайство, несанкціоновані транзакції) або упущеній вигоді. Немайнова шкода пов'язана з порушенням особистих немайнових прав, зокрема права на приватність, честі, гідності та ділової репутації, а також із психологічними стражданнями, що можуть виникати внаслідок витоку персональних даних або неправомірного використання цифрової ідентичності. У сучасних умовах розвитку інформаційних технологій значення немайнової шкоди постійно зростає, що обумовлює необхідність удосконалення механізмів її доведення та компенсації в межах цивільно-правової відповідальності [19].

Впровадження концепції «цифрової конституції» докорінно трансформує традиційну парадигму цивільно-правової відповідальності, зміщуючи акцент із суто компенсаторної функції на превентивний захист фундаментальних прав особи в кіберпросторі. Встановлюючи «цифрові права» як конституційні стандарти, ця концепція вимагає перегляду класичних елементів правопорушення, зокрема категорії вини та протиправної поведінки в умовах алгоритмізації та використання штучного інтелекту. Замість традиційної презумпції вини, «цифрова конституція» стимулює розвиток інституту суворої відповідальності (*strict liability*) для володільців великих даних та розробників автономних систем, де критерієм стає не стільки факт порушення конкретної норми, скільки недотримання принципів «цифрової безпеки» та «прозорості алгоритмів». Таким чином, цивільна відповідальність перестає бути лише механізмом відшкодування збитків, перетворюючись на інструмент гарантування цифрової гідності та недоторканності приватного життя в екосистемі глобальних платформ.

Незважаючи на досить розгалужену систему міжнародних та національних нормативно-правових актів у сфері притягнення до цивільно-правової відповідальності за правопорушення у сфері ІТ, все ще має місце наявність прогалів правового регулю-

вання, а саме: спостерігається відставання законодавства від розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; транснаціональний характер ІТ-правовідносин проявляється в тому що стає все більш складним виявити правопорушника та визначити законодавство якої країни має бути застосованим, колізійні прив'язки на завжди спрацьовують в подібних випадках [20]. Ще однією проблемою яка вимагає нагального вирішення, є невизначеність правового статусу новітніх технологій, наприклад ШІ, блокчейн тощо.

Цифрова конституція України буде репрезентувати насамперед парадигму забезпечення безпеки у цифровому середовищі. Йдеться про трансформацію від моделі пасивного використання цифрових сервісів до моделі, за якої кожен елемент цифрової взаємодії підкріплюється належними юридичними гарантіями. У цьому контексті цивільно-правова відповідальність виступає ключовим механізмом, що забезпечує перетворення цифрових прав із декларативних положень на ефективний інструмент судового захисту.

Висновки

Цифрова трансформація в Україні зумовлює формування якісно нової правової реальності, у якій цифрові права набувають статусу ключового елементу системи прав і свобод людини. Водночас їх нормативне закріплення залишається фрагментарним, що ускладнює ефективну реалізацію та захист. У цих умовах концепція «цифрової конституції» постає як необхідний інструмент систематизації правових норм і впровадження базових принципів функціонування цифрового середовища.

Цивільно-правова відповідальність у сфері ІТ трансформується від класичної компенсаторної моделі до більш складного механізму, що поєднує превентивну, гарантійну та захисну функції. Її розвиток пов'язаний із необхідністю врахування специфіки цифрових правовідносин, зокрема алгоритмізації, використання штучного інтелекту та обігу великих даних.

Отже, подальше вдосконалення правового регулювання має здійснюватися

шляхом гармонізації із європейськими стандартами, розробки спеціального законодавства про цифрові права, підвищення ефективності механізмів відповідальності та забезпечення балансу між інноваційним розвитком і захистом прав людини у цифровому середовищі.

Література

1. Коломоець Є. В. Цифрова трансформація бізнесу як основа підвищення його конкурентоспроможності. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 4 (51). С. 72-80. URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/1084/1037>
2. Питання Міністерства цифрової трансформації : постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>
3. Питання Єдиного державного веб-порталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг : постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-п#Text>
4. Державні послуги онлайн. URL: <https://plan2.dia.gov.ua/>
5. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 45. Ст. 400. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
6. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 36. Ст. 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
7. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
8. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018

The study explores the institutional and regulatory framework of digitalization in Ukraine, including the role of public authorities and the significance of digital platforms in ensuring access to public services. Attention is paid to the analysis of key legislative acts regulating electronic document management, electronic identification, and personal data protection, which constitute the legal foundation of digital relations.

The necessity of developing the concept of a “digital constitution” is substantiated as a system of fundamental principles and standards aimed at ensuring human rights and freedoms in the digital environment. The essence of digital rights is disclosed as a distinct category of human rights requiring proper legal recognition and effective mechanisms of implementation and protection.

Special attention is devoted to civil liability in the field of information technology as a key instrument for protecting digital rights.

The article identifies the specific features of offenses in the digital environment, outlines the range of liable subjects, and analyzes the peculiarities of compensation for damage caused by violations of information rights.

The main challenges of legal regulation are identified, including the lag of legislation behind rapid technological development, the transnational nature of IT relations, and the uncertainty of the legal status of emerging technologies. It is concluded that there is an urgent need to modernize Ukrainian legislation, harmonize it with European legal standards, and develop an effective legal framework for the functioning of a digital society.

Keywords: digital transformation, digital rights, digital constitution, civil liability, information law, e-government services, personal data, cybersecurity, information technology, information, digitalization, IT law, digital state, legal regulation.